

Stora Alby

Arkeologisk utredning, del av fastigheten Stora Alby 1:1,
Fresta socken, Upplands Väsby kommun,
Stockholms län.

Kjell Andersson

Stora Alby

Arkeologisk utredning, del av fastigheten Stora Alby 1:1, Fresta socken, Upplands Väsby kommun, Stockholms län.

© Arkeologistik AB
Redaktionell bearbetning: Göran Wertwein

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY. Villkor finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

Fastighetskartan: © Lantmäteriet MEDGIV-2020-8-05762. Terrängkartan, samt GSD–Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

Stockholm 2023

Omslagsbild: Detalj av rågångskarta över Hagby i Täby socken från 1747 (LMS A108-10:1). Till vänster i bilden ses backstugan Koxmot (L2013:4946) inom Stora Alby ägor.

Innehåll

Sammanfattning	7
Bakgrund	7
Topografi, fornlämningsmiljö och tidigare undersökningar	7
Syfte och metod	7
Resultat	8
Utvärdering	8
Arkiv	9
Referenser	9
Administrativa uppgifter	9
Bilagor	10
<i>Bilaga 1. Plan med samtliga objekt markerade</i>	10
<i>Bilaga 2. Objekttabell</i>	10
Figurförteckning	
Figur 1. Utredningsområdets läge markerat på Översiktskartan.	6
Figur 2. Utredningsområdet samt tidigare kända och nypåträffade objekt markerade på Fastighetskartan.	6

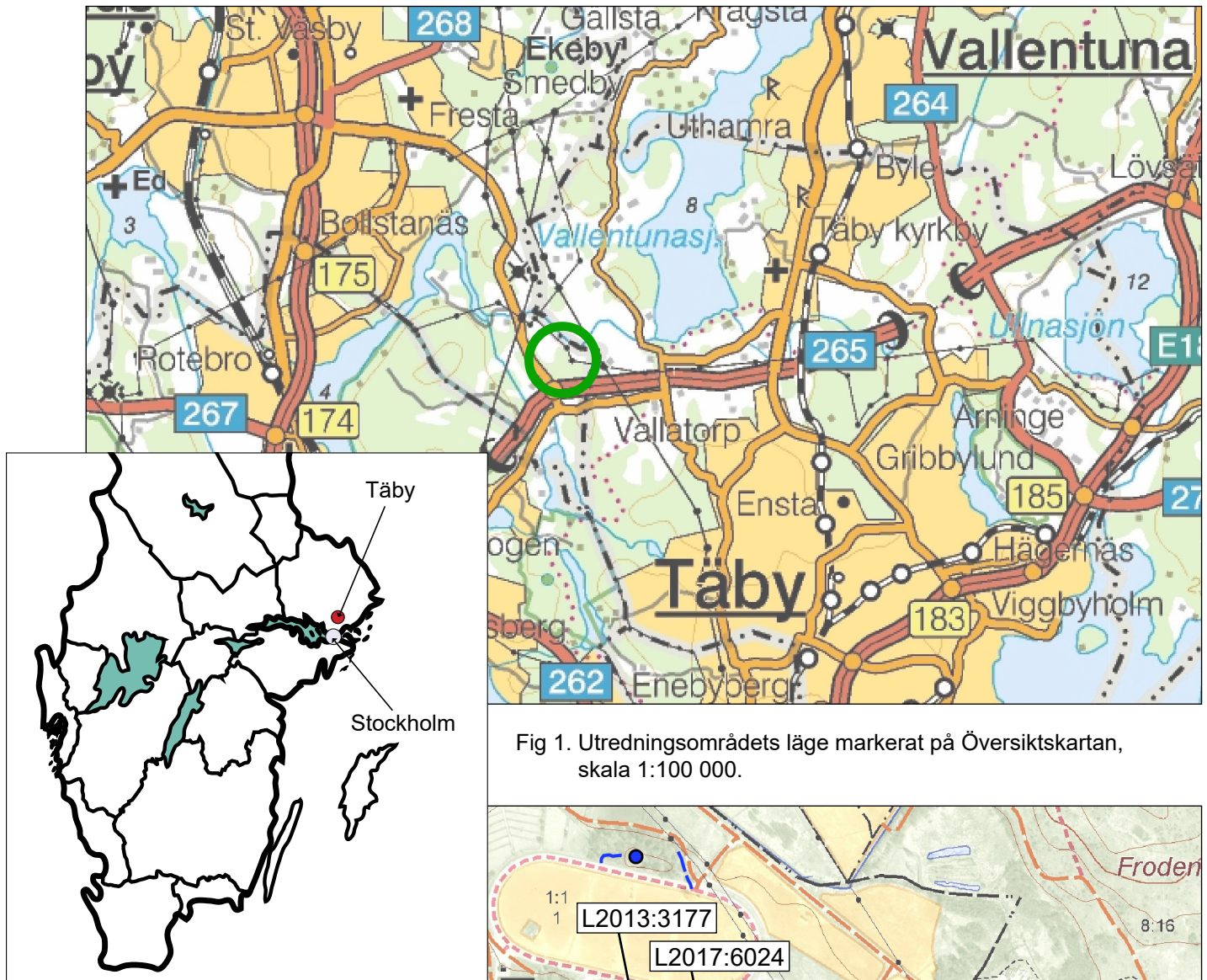

Fig 1. Utredningsområdets läge markerat på Översiktskartan, skala 1:100 000.

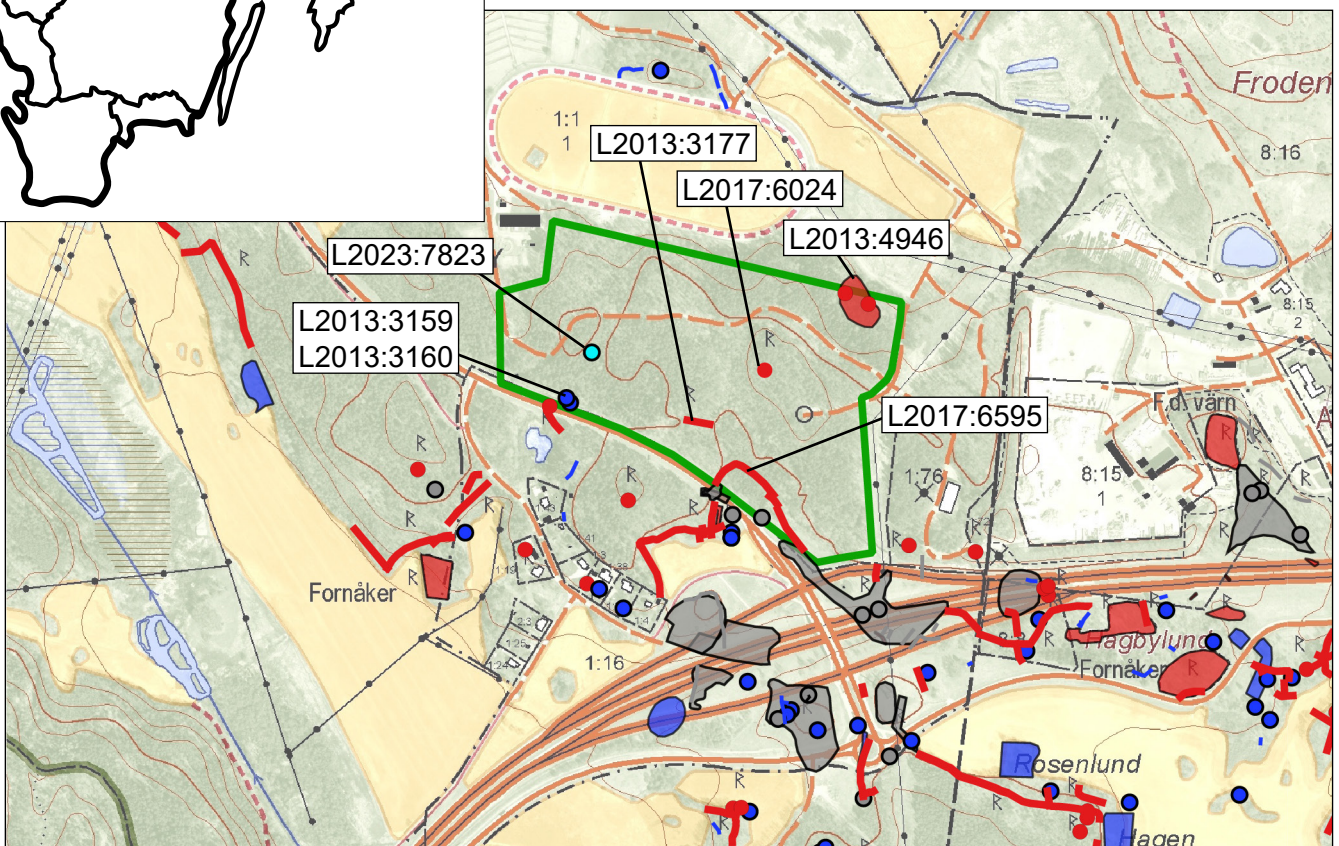

Fig 2. Utredningsområdet samt tidigare kända lämningar och nypåträffade objekt inom utredningsområdet markerade på fastighetskartan, skala 1:10 000 (objekt 1 har utgått).

Sammanfattning

Arkeologistik genomförde i början av oktober 2023 en arkeologisk utredning inom en del av fastigheten Stora Alby 1:1 i Upplands Väsby kommun. Orsaken till utredningen var en av ABT Bolagen AB planerad återvinningsanläggning inom fastigheten. Utredningsområdet var ca 14 hektar stort och utgjordes av skogsmark med nivåer upp till 30 meter över havet. Inom området fanns sedan tidigare tre registrerade fornlämningar i form av en stensträng (L2013:3177, figur 2), en del av ett stensträngssystem (L2017:6595) och en stensättning (L2017:6024), men också en lägenhetsbebyggelse med oklar fornlämningsstatus (L2013:4946) samt två övriga kulturhistoriska lämningar i form av röjningsrösen (L2013:3159 och L2013:3160).

Utifrån kart- och arkivstudier kunde lägenhetsbebyggelsen visas utgöra lämningar efter en backstuga från 1700-talet. Lämningen bedöms därför utgöra fornlämning. Vid inventeringen framkom en tidigare okänd fornlämning i form av en stensättning (L2023:7823) inom utredningsområdets västra del. I övrigt påträffades endast ett par sentida lämningar i form av ett röjningsröse och en vägbank (obj 2 respektive obj 5, bilaga 1). De senare ges ingen antikvarisk bedömning och har inte registrerats i Kulturmiljöregistret (KMR). Inga ytterligare utredningsinsatser (etapp 2) bedömdes nödvändiga.

Bakgrund

ABT Bolagen AB planerar att etablera återvinningsverksamhet inom fastigheten Stora Alby 1:1, Upplands Väsby kommun. Inom området finns ett par kända fornlämningar i form av stensträngar och en grav, en möjlig fornlämning i form av en lägenhetsbebyggelse och några röjningsrösen i anslutning till Frestavägen. Länsstyrelsen har bedömt att ytterligare ännu ej kända fornlämningar kan finnas inom planområdet och har därför beslutat att en arkeologisk utredning ska genomföras och vidare att tilldela Arkeologistik AB att utföra den arkeologiska utredningen (Lst beslut 2023-09-12, dnr 431-42595-2023).

Arkeologistik genomförde den arkeologiska utredningen i början av oktober 2023. ABT Bolagen AB svarade för utredningskostnaderna.

Topografi, fornlämningsmiljö och tidigare undersökningar

Utredningsområdet omfattar ca 14 hektar och utgörs av skogsmark med nivåer upp till 30 meter över havet. Markslaget domineras av sandig morän, men i områdets centrala södra del finns också ett par mindre ytor med glacial lera. Ställvis går berget i dagen och genom området löper flera låga och smala åsryggar med isälvsavlagringar i närmast nord-sydlig riktning (SGU).

Inom utredningsområdets sydöstra delar finns sedan tidigare en registrerad stensträng (L2013:3177, figur 2) och en del av ett stensträngssystem (L2017:6595). I östra delen finns en stensättning (L2017:6024), i nordöst en lägenhetsbebyggelse (L2013:4946) och i sydväst två röjningsrösen (L2013:3159 och L2013:3160). Lägenhetsbebyggelsen framkom i samband med en arkeologisk utredning 2007 som delvis berörde det nu aktuella utredningsområdets östra kant. Lägenhetsbebyggelsen består av två husgrunder med spisrösen och en jordkällare. Inom lämningen finns även sentida fossil åkermark, men som troligen inte har något samband med husgrunderna (Beckman-Thoor 2008:21, objekt 6).

I närområdet, framför allt i söder och sydöst, finns ett stort antal kända fornlämningar, främst i form av stensträngssystem, gravar och gravfält, boplatser och fossila åkrar, men även hållristningar och röjningsrösen och bebyggelselämningar från historisk tid. Många av dessa kom att undersökas i början av 2000-talet inför byggandet av Norrortsleden. Bland annat undersöktes då delar av det inom det nu aktuella utredningsområdet delvis belägna stensträngssystemet L2017:6595. Undersökningen berörde systemets sydvästra och sydöstra delar och visade att detta hade anlagts under förromersk järnålder (Holback 2005:23). Vid undersökningen framkom bl.a. också odlingsytor från yngre bronsålder, förromersk järnålder och vendetid i anslutning till stensträngssystemet. Den förromerska odlingen visades dock ha föregått stensträngssystemets anläggande (a.a.).

Syfte och metod

Syftet med den arkeologiska utredningen var att ta reda på om tidigare okända fornlämningar berördes av det planerade arbetsföretaget. Utredningen skulle prelimi-

närt också avgränsa nyupptäckta fornlämningar inom utredningsområdet. Utredningen skulle även identifiera, motivera och antikvarisk bedöma både kända och nyupptäckta fornlämningar samt övriga kulturhistoriska lämningar.

Utredningsresultatet skulle kunna användas vid Länsstyrelsens fortsatta tillståndsprövning och utgöra underlag inför eventuella kommande arkeologiska åtgärder. Resultatet skulle också kunna användas som underlag i företagarens planering.

För att uppnå utredningens syfte och ambitionsnivå skulle arbetet bestå av arkiv- och kartstudier och provgropar/schakt om det skulle framkomma lägen för t.ex. boplatser eller för att fastställa status av oklara lämningar.

Arkiv- och kartstudierna har omfattat Kulturmiljöregistret (KMR), Antikvarisk-topografiska arkivet (ATA), Lantmäteriets digitala kartarkiv och husförhörlängder i Fresta sockens kyrkoarkiv i Riksarkivet (RA). Fältinventeringen genomfördes av två arkeologer. Påträffade objekt mättes in med RTK-GPS och beskrevs i text.

Resultat

Vid de inledande kart- och arkivstudierna framkom att lägenhetsbebyggelsen L2013:4946 utgör lämningarna efter en backstuga. Backstugan, som kallades Koxmot, finns markerad i marginalen på en karta över rågångarna kring Hagby i Täby socken från 1747 (LMS A108-10:1, se omslagsbild)). Enligt husförhörlängder i Fresta sockens kyrkoarkiv var backstugan bebodd åtminstone mellan åren 1738 och 1788 (RA). Lägenhetsbebyggelsen bedöms utgöra fornlämning.

Vid den efterföljande inventeringen framkom en tidigare oregistrerad fornlämning i form av en stensättning inom utredningsområdets västra del (obj 4/L2023:7823,

se bilaga 1 och 2) och i övrigt endast några få sentida lämningar i form av ett röjningsröse (obj 2), en rest sten (obj 3) och en vägbank (obj 5). Inga lämpliga boplatslägen påträffades. Röjningsröset och vägbanken ges ingen antikvarisk bedömning och har inte registrerats i KMR. Vägbanken utgjorde en del av infartsvägen till Stora Alby fram till ombyggnaden av Frestavägen i början av 2000-talet då den skars av. Den resta stenen ges inte heller någon antikvarisk bedömning den sannolikt inte har rests avsiktligt för markera en gräns eller som ett minnesmärke eller liknande utan troligare har kommit på plats i samband med röjning eller dumpning på platsen. Stenen som är ca 1,1 meter hög är endast lätt nedsjunken i markytan. Anledningen till att den överhuvudtaget tas med i detta sammanhang är att den med tiden kan komma att uppfattas som en fornlämning om den får stå kvar.

Vid inventeringen kunde det vidare konstateras att ca 40 meter av stensträngssystemets L2017:6595 sydöstra del har tagits bort. När och varför detta har skett är oklart, men det har inte påträffats några uppgifter om att borttagandet ska ha föregåtts av någon arkeologisk insats. Det berörda partiet omfattades inte av den undersökning som genomfördes inför byggandet av Norrortsleden (jfr Holback 2005, figur 11).

Vid utredningen har slutligen lägena för den tidigare kända stensättningen L2017:6024 och röjningsrösena L2013:3159 och L2013:3160 justerats. Inga ytterligare utredningsinsatser (etapp 2) bedömdes vara nödvändiga.

Utvärdering

Den arkeologiska utredningen genomfördes i enlighet med undersökningsplanen. Då inga möjliga fornlämningar eller lämningar med oklar fornlämningsstatus framkom genomfördes dock endast etapp 1 av utredningen.

Arkiv

Kulturmiljöregistret (KMR), Riksantikvarieämbetet

Lantmäteristrelsens arkiv (LMS), Lantmäteriet

A108-10:1 Stockholms län, Täby socken, Hagby. Rågångsbestämning 1747.

Riksarkivet (RA)

Fresta kyrkoarkiv, Husförhörslängder SE/SSA/1506/A I/1 1739-1783

Fresta kyrkoarkiv, Husförhörslängder SE/SSA/1506/A I/2 1782-1795

Referenser

Beckman-Thoor, K. 2008. *Kraftledning Hagby-Danderyd*. Arkeologisk utredning, etapp 1. Uppland, Danderyd, Fresta, Sollentuna och Täby socknar. Riksantikvarieämbetet. Avdelningen för arkeologiska undersökningar. UV Mitt, rapport 2008:1.

Holback, T. J. 2005. *Agrara lämningar och en stensättning vid Lilla Sylta*. Arkeologisk undersökning. Norrortsleden. Uppland, Fresta socken, Stora Alby 1:1, RAÄ 131 och RAÄ 131/A504. UV Mitt. DAFF 2005:4.

Administrativa uppgifter

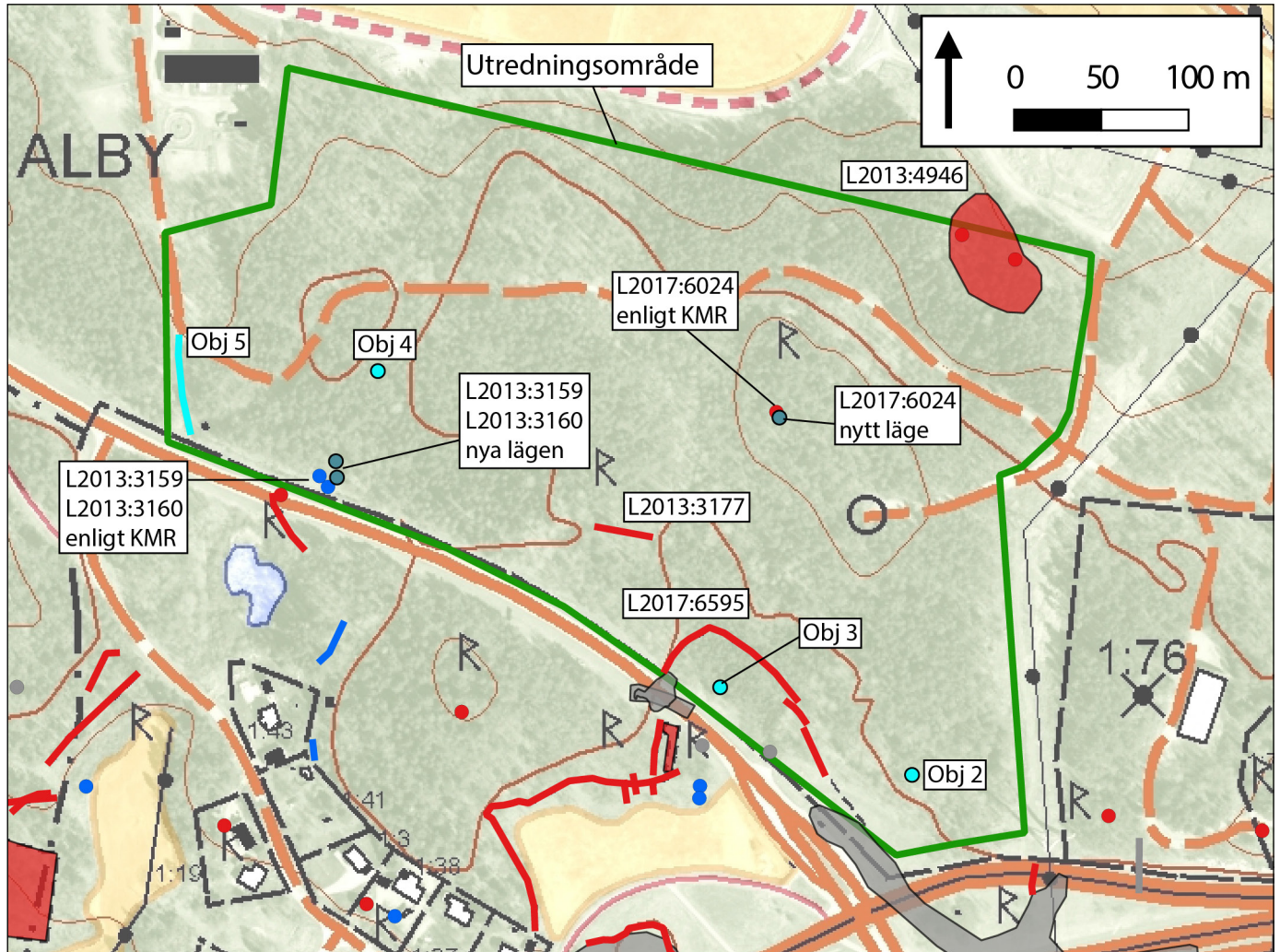
Länsstyrelsens beslut, dnr	431-42595-2023
Beslutsdatum	2023-09-12
Fornreg uppdragsnummer	202301040
Arkeologistik, projektnr	AL 2023.23
Exploator	ABT Bolagen AB

Län	Stockholm
Kommun	Upplands Väsby
Fastighet	Stora Alby 1:1
Landskap	Uppland
Socken	Fresta
Fornlämning	

Typ av undersökning	Arkeologisk utredning
Omfattning	Inventerad yta ca 14 ha
Fältarbete	3-4 oktober 2023
Personal	Kjell Andersson (projektledare), Göran Wertwein
Underkonsulter	-
Arkivmaterial	Utöver denna rapport föreligger inget arkivmaterial.
Fynd	Inga fynd påträffades.

Bilaga

Bilaga 1. Schaktplan, skala 1:4000

Bilaga 2. Objekt- och lämningstabell

Obj-nr	Typ	Beskrivning	Antikvarisk bedömning
Obj 1	Utgår	Naturbildning.	-
Obj 2	Röjningsröse	Röjningsröse, ca 3 m i diam och 0,3 m högt av 0,2-0,7 m stora stenar. Till större delen övertorvat/övermossat. Sentida.	Ingen antikvarisk bedömning Registreras ej
Obj 3	Övrigt	Rest sten, ca 1,1 m hög, 0,9 m bred och 0,4-0,65 m tjock. Rest/ställd i sen tid, endast lätt nedsjunken i markytan. Stenens sydsida mossbeklädd, medan nordsidan är kal. Resultat av röjning eller dumpning.	Ingen antikvarisk bedömning Registreras ej
Obj 4 / L2023:7823	Stensättning	Stensättning, rundad ca 4 m i diam och 0,4 m hög. Övertorvad med ett flertal 0,1-0,4 m stora stenar synliga i ytan. I NÖ kanten är ett ca 1,0x0,6x0,4 m stort block. Beväxt med flera unga granar.	Fornlämning
Obj 5	Färdväg	Vägbank, ca 60 m (N-S) lång, 4 m bred och upp till 0,4 m hög. Övertorvad och kraftigt igenslyad. Del av infartsvägen till Stora Alby före Frestavägens ombyggnad.	Ingen antikvarisk bedömning Registreras ej
L2013:3159	Röjningsröse	Röjningsröse. Lämningens läge justerat.	Övrig kulturhistorisk lämning
L2013:3160	Röjningsröse	Röjningsröse. Lämningens läge justerat.	Övrig kulturhistorisk lämning
L2013:3177	Hägnad	Stensträng	Fornlämning
L2013:4946	Lägenhets-bebyggelse	Lämningar efter backstuga med namnet Koxmot enligt karta från 1747. Upptagen i husförhörslängder 1738-1788.	Fornlämning
L2017:6024	Stensättning	Stensättning. Lämningens läge justerat.	Fornlämning
L2017:6595	Hägnadssystem	Stensträngssystem. Dess sydöstra del (ca 40 m) nu borttagen. Ingen uppgift om eventuell undersökning påträffad. Lämningens utbredning har justerats.	Fornlämning